

บทที่ 4

สรุปและอภิปรายผล

บทนี้เป็นการสรุปและการวิเคราะห์ผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง รวมทั้งการเรียนรู้ของผู้วิจัย ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและในการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งมีเนื้อหาตามลำดับดังนี้

4.1 การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

4.1.1 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

- (1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน
- (2) การเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน
- (3) การวางแผนและเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- (4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1) กิจกรรมการเรียนรู้หลัก
 - 2) กิจกรรมการเรียนรู้เสริม
- (5) การสรุปผล การประเมินผล และการติดตามผล

4.1.2 ผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

- (1) การพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน
- (2) การเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์
- (3) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4.1.3 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

4.2 การเรียนรู้ของผู้วิจัย

4.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและในการวิจัยครั้งต่อไป

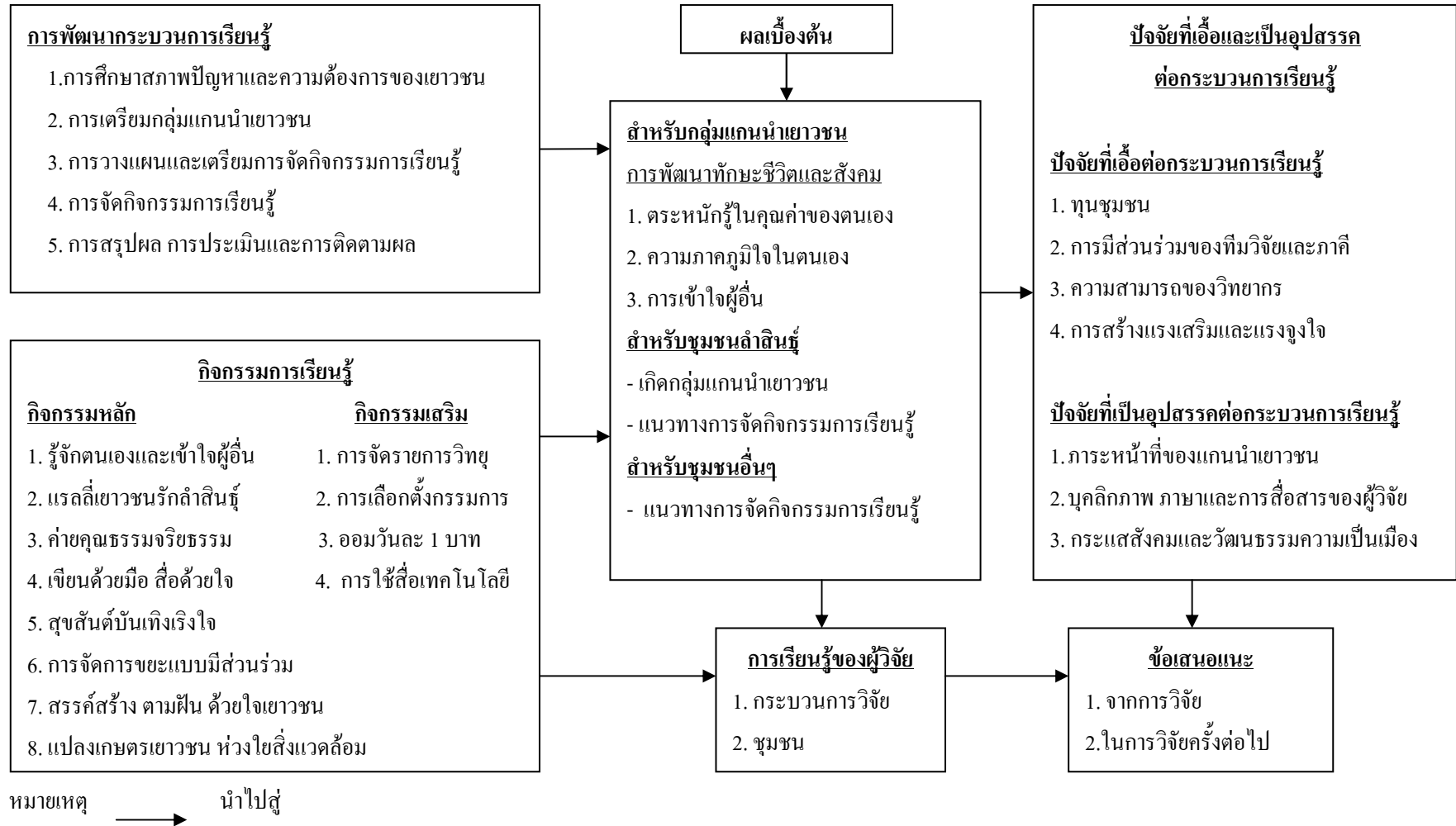
4.3.1 จากการวิจัย

4.3.2 ในการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ชุมชนลำสินธุ์
- (2) ชุมชนอื่นๆ

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 กรอบแนวคิดการสรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ได้ดังนี้

4.1 การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการสรุปและอภิปราย รวมถึงการเรียนรู้ของผู้วิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัยและในการวิจัยครั้งต่อไป ดังแผนภูมิที่ 5 โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

4.1.1 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม สามารถสรุปได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน

การศึกษาสภาพความพร้อมของพื้นที่ และปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน และสำรวจความสนใจ รวมถึงความต้องการของเยาวชน และศึกษาผลการดำเนินโครงการต่างๆ ของชุมชน เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบในการดำเนินกระบวนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน

กระบวนการประสานงานกับกลุ่มเยาวชน แกนนำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ภายในชุมชน การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึก เพื่อคัดเลือกแกนนำเยาวชน (ใช้เกณฑ์คัดเลือก 10 ข้อ) หลังจากนั้น มีการจัดประชุมร่วมกันในชุมชน เพื่อให้แกนนำเยาวชน แกนนำชุมชน ผู้ปกครอง และชาวชุมชนเห็นความสำคัญในกระบวนการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของแกนนำเยาวชนที่ได้ผ่านการคัดเลือกมาด้วยความสมัครใจ

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนและเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยทีมวิจัย จำนวน 8 คน ได้ประชุมร่วมกัน เพื่อถกเถียงแผนงานการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น มีการปรับแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากแผนการพัฒนาแกนนำเยาวชนที่ได้ในช่วงแรกนั้น ส่วนใหญ่ผู้วิจัยเป็นผู้ออกแบบและวางแผนการจัดกิจกรรมเพียงลำพัง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแผนทั้งหมดมา

เสนอต่อทีมวิจัย และแกนนำเยาวชนตามลำดับ เพื่อทำการปรับปรุงแผนงานให้มีความเหมาะสมอีกครั้ง โดยการนำแผนพัฒนาตนเองของแกนนำเยาวชนเข้าไปบูรณาการด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ทีมวิจัยร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนงานที่กำหนดไว้ คือ กิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 8 กิจกรรม และระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ทีมวิจัย และแกนนำเยาวชนได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อช่วยเสริมสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะ เป็นจำนวนอีก 4 กิจกรรมด้วยกัน และจากการสอบถามแกนนำเยาวชนเพื่อกำหนดช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม พบว่าต่างกำหนดให้จัดกิจกรรมในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในช่วงเวลา 10.00 – 16.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แกนนำเยาวชนเป็นฝ่ายกำหนดขึ้น และทุกฝ่ายเห็นพ้องด้วย

ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละกิจกรรม จะมีแกนนำเยาวชนบางส่วนซึ่งมีความตั้งใจและความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เข้ามาเตรียมการก่อนการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง เช่น การติดต่อประสานงาน การเตรียมเอกสารประกอบกิจกรรม การจัดสถานที่ การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ หลังจากการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชนอย่างเป็นทางการแล้ว ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานกับแกนนำเยาวชน โดยการนัดประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการเตรียมงานให้พร้อมก่อนการดำเนินกิจกรรมจริง

อย่างไรก็ตาม แกนนำเยาวชนกลุ่มเดิมที่เข้ามาช่วยงานในช่วงแรกก็ยังคงปฏิบัติเช่นเดิม แม้ว่าจะไม่มีบทบาทหน้าที่อย่างเป็นทางการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม (รวมกิจกรรมเสริม) เริ่มต้นด้วยการรู้จักตนเองแล้วเชื่อมโยงสู่การเข้าใจผู้อื่น การรู้จักชุมชนและสังคม รวมทั้งการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ดังที่ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2548:68-71) ได้กล่าวไว้ว่า

“สิ่งที่มนุษย์ควรเรียนรู้ ต้องเริ่มจากสิ่งที่อยู่ภายในตัวเรา สิ่งที่อยู่นอกตัวเรา และสิ่งที่อยู่ภายในตัวเราที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา โดยการเรียนรู้ทั้ง 3 สิ่งนี้เป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การค้นหาคำหมายของชีวิต และการค้นพบอิสรภาพแห่งตน”

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2548:68-71)

นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังมีการปรับเพิ่มหรือลดกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน และคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของแกนนำเยาวชนเพื่อให้

เกิดความสมบูรณ์ให้มากที่สุด สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2548:68-68) ที่ว่า

“การเสริมสร้างและพัฒนาคนนั้น สิ่งที่ต้องกำหนดและคำนึงถึงคือ การเลือกสรร กลุ่ม เป้าหมาย ระดับความสามารถและศักยภาพในการพัฒนา การคำนึงถึงช่วงเวลา และความพร้อมของบุคคลเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเวลาของจิตว่างหรือความพร้อม ในการที่จะเรียนรู้หรือรับรู้ โดยอาศัยสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนด” (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2548:68-68)

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 12 กิจกรรม ดังนี้

(1) **กิจกรรมหลัก** จำนวน 8 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมการรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น

ผู้วิจัยตระหนักถึงข้อเสนอแนะของ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2548) ที่ว่า

“กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่ผ่านมา มักจะเป็นการมองแบบแยกส่วน มุ่งพัฒนาคนให้สู่ความเป็นเลิศ แต่ขาดการพัฒนาตนเอง กลุ่มคน เครือข่าย และบุคคลที่เรา ปฏิสัมพันธ์ด้วย ขาดการพัฒนาความรู้ และวิธีการที่เป็นรากฐานของตัวเรา ขาดการค้นหา ความรู้จากแหล่งต่างๆมาประยุกต์ใช้ และขาดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม เข้าด้วยกัน และที่สำคัญขาดความต่อเนื่องเพื่อที่จะต่อยอดให้เกิดการเรียนรู้ ผลที่ได้จึงไม่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง” (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2548:122)

ดังนั้น กิจกรรมการรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น จึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้แก่นนำเยาวชน รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และทำความรู้จัก และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม กล่าว ได้ว่า กิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ และทำให้แก่นนำเยาวชนเปิดใจรับ และมีแรง กระตุ้นในการพัฒนาตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 แรลลี่เยาวชนอาสารักษาสินธุ์ พาชวีวินห่างไกลเอคส์

กิจกรรมนี้จัดขึ้นต่อเนื่องจากกิจกรรมแรกได้อย่างมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของทีมวิจัย กล่าวคือ ในกระบวนการพัฒนาตนเองของแกนนำเยาวชนนั้น มีความจำเป็นต้องพัฒนาและเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น

ดังนั้น การเรียนรู้ชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้และวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ดำเนินการและถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆแก่แกนนำเยาวชน นับได้ว่าเป็นการพัฒนาทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเองของแกนนำเยาวชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฐานการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ส่งผลต่อทัศนคติในด้านบวกของแกนนำเยาวชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่า แกนนำเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่องราวของท้องถิ่นตนเองมาก่อน จึงก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผืนแผ่นดินตนเอง สำหรับลูกหลานแกนนำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน ก็เกิดความปีติมากขึ้นที่มีบรรพบุรุษเป็นผู้นำและมีความเสียสละต่อชุมชน ผลการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสวก สีนประเสริฐ (2545) ศึกษาการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เรื่อง ระบบนิเวศของนักเรียนโรงเรียนวัดมะโนรา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สามารถส่งผลให้เกิดพฤติกรรมด้านความรู้คุณธรรม จริยธรรม และทักษะกระบวนการอยู่ในระดับดี เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตมากกว่าแหล่งเรียนรู้ภายนอกท้องถิ่น ทั้งยังส่งผลให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่นตนเองเพิ่มมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 ค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มแกนนำเยาวชน

กิจกรรมนี้จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งทีมวิจัยมีความคาดหวังให้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะของแกนนำเยาวชน ผลจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพสำเร็จตามความคาดหวังของทีมวิจัย คิดเป็นร้อยละ 70 โดยสังเกตได้จาก การทำแบบทดสอบก่อน-หลังกิจกรรม การสังเกตพฤติกรรมก่อน ระหว่าง และการติดตามผลหลังการจัดกิจกรรม แกนนำเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เช่น การลด ละ เลิกการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการเล่นการพนัน ของแกนนำเยาวชนในหลายๆคนด้วยกัน รวมทั้งการสารภาพการกระทำที่ไม่ดี และให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ปฏิบัติตนในลักษณะเดิมอีกต่อไป เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป (2547) เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมเด็กปฐมวัย ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือบนพื้นฐานการเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย ด้วยการปลูกฝังอย่างสม่ำเสมอ และผ่านกิจวัตรประจำวัน จะทำ

ให้เด็กและเยาวชนเกิดคุณธรรมและจริยธรรม โดยการสะสมทีละเล็กทีละน้อย ประเด็นนี้มีนัยยะตรงกับข้อคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543:51-61) ที่ว่า

“ในปัจจุบันสังคมไทยเรามีปัญหามากมายที่จะต้องแก้ไข ในเมื่อเป็นสังคมที่มีปัญหาจะต้องแก้ไข เราจะต้องมีจริยธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ก็คือ ผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหานั้น เราจะต้องเตรียมให้เขาเป็นผู้พร้อมที่จะแก้ไขปัญหา ด้วยการสร้างให้เขามีจริยธรรมประเภทนั้น คือ จริยธรรมที่ทำให้คนเข้มแข็งในการสร้างสรรค์ ซึ่งก็จะสำเร็จได้ด้วยนิสัยพัฒนาตน และคุณธรรมฝ่ายบวกที่ต้องเน้นให้มากขึ้นด้วย และการที่เด็กและเยาวชนจะพัฒนาจริยธรรมไปได้ดีนั้น ก็ควร ได้อาศัยกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือหรือประคับประคองด้วย กัลยาณมิตรที่สำคัญที่สุดของเด็กและเยาวชน ก็คือ ผู้ใหญ่ทั้งหลายนั่นเอง” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543:51-61)

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4 เขียนด้วยมือ สื่อด้วยใจ วิถีชีวิตเมืองลุง

กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนจากภาคีภายนอกชุมชน คือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ ซึ่งการดำเนินงานร่วมกับภาคีภายนอกชุมชนครั้งนี้ เป็นการเปิด โอกาสให้กับแกนนำเยาวชนได้พัฒนาทักษะการเข้าใจผู้อื่น ได้เรียนรู้หลักการทำงานกับผู้อื่น และการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นที่นอกเหนือจากแกนนำเยาวชนในกลุ่มของตนเองเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายแกนนำเยาวชนให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลดีแก่ชุมชนและแกนนำเยาวชนของทั้งสองฝ่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไหมสุหรี อิศภาค (2548) เรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครัวเรือนในการจัดการมูลฝอย โดยเริ่มต้นจากโรงเรียนวัดโลกสมานคุณ จังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกโดยการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิปกร เกิดกล้า (2549) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการนำใช้กระบวนการ AIC ตำบลคลองท่อมเหนือ จังหวัดกระบี่ พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ คือ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชนที่เข้ามาสนับสนุนตลอดกระบวนการวิจัย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 5 สุขสันต์บ้านทุ่งเรใจ

กิจกรรมนี้เป็นค่ายศิลปะ มีการพัฒนาทักษะการวาดภาพด้วยเทคนิคต่างๆ การเขียนกลอน และการแต่งเพลง และการฝึกปฏิบัติการทำตุ๊กตาปูนปลาสเตอร์ เป็นต้น ควบคู่กับการศึกษาดูงานหน่วยงานบริเวณใกล้เคียง คือ โรงไฟฟ้าห้วยลำนิงรุ้ และการเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ บริเวณ

น้ำตกโตนแพทอง โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าบ้านโตนนำเดินเป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร นอกจากนี้ แกนนำเยาวชนยังได้ร่วมกันเก็บขยะบริเวณน้ำตกโตนแพทองด้วย ผลการดำเนินกิจกรรมนี้ ส่งผลให้แกนนำเยาวชนหลายคนค้นพบความสามารถของตนเองในกิจกรรมนี้เป็นครั้งแรก มีความสนุกสนานในการเรียนรู้ และแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกผ่อนคลายมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 6 การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเยาวชน

กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นโดยการประยุกต์แผนงานพัฒนาตนเองของกลุ่มแกนนำเยาวชน คือ แรลลี่เก็บขยะในชุมชน แต่ทั้งนี้ จากการร่วมประชุมของทีมวิจัย พบว่า การจัดกิจกรรมแรลลี่เก็บขยะในชุมชนตามแผนงานของเยาวชนนั้น เป็นการแก้ไขปัญหามากกว่าที่ปลายเหตุ การแก้ไขปัญหาคือการแก้ที่จุดเริ่มต้น คือ การลดปริมาณขยะ

อนึ่ง จากการดำเนินกิจกรรม พบว่า รูปแบบของกิจกรรมมีความเหมาะสมและวิธีการเรียนรู้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แกนนำเยาวชนสามารถเข้าใจในเนื้อหาและเข้าใจสาเหตุของการเกิดปัญหาของขยะได้เป็นอย่างดี อีกทั้งแกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 13 คนเกิดแรงจูงใจในการตัดสินใจทำน้ำหมักชีวภาพและน้ำยาเอนกประสงค์เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยครั้งแรก แกนนำเยาวชนนำไปแจกจ่ายชาวชุมชนในงานประวัติศาสตร์ถั้งแดง ครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 9-10 เมษายน 2550 ที่ผ่านมา ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวชุมชนและผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้น กิจกรรมการจัดการมูลฝอย ซึ่งเริ่มต้นจากการเข้าใจสภาพปัญหา และร่วมกันกำหนดวิธีการลดปริมาณมูลฝอย โดยเริ่มต้นจากตนเอง จึงเป็นการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จด้วยดี

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 7 สรรค์สร้าง ตามฝัน ด้วยใจเยาวชน

กิจกรรมนี้ จัดขึ้นเพื่อต้องการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของแกนนำเยาวชน โดยการมอบหมายงานและความรับผิดชอบให้แกนนำเยาวชนออกแบบสัญลักษณ์และเสื้อของกลุ่ม มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันออกแบบสัญลักษณ์ และเสื้อทีมตามความคิดอิสระและสร้างสรรค์ของแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ มีการเสริมแรงด้วยการมอบเกียรติบัตร และเงินรางวัลแก่ทีมที่ชนะเลิศ โดยมีกติกาว่า ทีมชนะเลิศต้องดำเนินการต่อในการเขียนโครงการเพื่อจัดหางบประมาณในการจัดทำเสื้อของกลุ่มต่อไป ซึ่งการเสริมแรงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และนันทพล กาญจนวัฒน์(2543:93-94) ที่ว่า วิธีการที่นำมาใช้เพื่อจูงใจและการสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ควรตอบแทนด้วยการให้สิ่งของ แต่ควรเป็นความภาคภูมิใจ เช่น การให้เกียรติบัตรหรือ

การมอบเหรียญความดี เป็นต้น” (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และนันทพล กาญจนวัฒน์, 2543:93-94 อ้างถึงใน พงศ์ภพ ขนานแก้ว, 2548)

ผลงานที่ปรากฏเป็นที่พอใจของแกนนำเยาวชนและคณะกรรมการผู้ตัดสิน ซึ่งกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เด็กๆมีความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งผลงานมีความแปลกใหม่ ไม่ซ้ำหรือคัดลอกของใครๆ และมีความรับผิดชอบได้อย่างดีเยี่ยม อนึ่ง ผลงานที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนั้น เพื่อนๆแกนนำเยาวชนให้การยอมรับผลงานอย่างมาก และสมาชิกกลุ่มชนะเลิศมีความปลาบปลื้มใจในผลงานของกลุ่มตนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากได้มีการลองผิดลองถูกหลายครั้งด้วยกัน และสมาชิกในกลุ่มต่างช่วยเหลือกันในการออกแบบความคิดและร่วมมือกันทำงาน โดยมีความรับผิดชอบเป็นอย่างดีจึงปรากฏเป็นผลงานที่ชนะเลิศได้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8 แปลงเกษตรเยาวชน ห่วงใยสิ่งแวดล้อม

แกนนำเยาวชนได้ทำความรู้จักกันมากขึ้น มีการช่วยเหลือกัน จนเกิดความรู้สึกร่วมกันสนทนากลุ่มและรักใคร่ปรองดองกัน จึงกลายเป็นกลุ่มเยาวชนร่วมอุดมการณ์เดียวกันที่มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) **กิจกรรมเสริม** เกิดจากแผนงานพัฒนาตนเองของแกนนำเยาวชน คือ กิจกรรมวิทยุชุมชน เยาวชนล่าสัตว์ และความต้องการของทีมวิจัย ได้แก่ กิจกรรมการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชน กิจกรรมออมวันละ 1 บาท และกิจกรรมการเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ทั้งหมดจำนวน 4 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 9 วิทยุชุมชน เยาวชนล่าสัตว์

กิจกรรมการเรียนรู้นี้เกิดจากความต้องการของแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่ที่ต้องการฝึกการจัดการรายการวิทยุ ส่งผลให้แกนนำเยาวชนได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง และได้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการจัดการรายการ อีกทั้งได้รับการพัฒนาการพูดและการสื่อสาร โดยในช่วงแรกของการเรียนรู้ มีทีมวิจัยและนักจัดการรายการวิทยุชุมชนเป็นที่ปรึกษา และหลังจากนั้นแกนนำเยาวชนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2544) เรื่องทักษะเพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ ได้เสนอแนะว่า กระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดของนักศึกษา โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาวิเคราะห์ ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการที่เหมาะสม และพร้อมที่จะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

ดังนั้น แกนนนำเยาวชนที่มีความสนใจในการจัดรายการวิทยุจึงดำเนินกิจกรรมด้วยความสนุกและเป็นอิสระ เนื่องจากว่าแกนนำเยาวชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนรู้นี้มีอุปสรรคด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และสื่ออุปกรณ์ต่างๆ ไม่เอื้ออำนวย และขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากทีมวิจัย และหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงาน จึงทำให้แกนนำเยาวชนขาดแรงจูงใจในการดำเนินการต่อไป

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 10 การเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชน

กิจกรรมนี้ทีมวิจัยกำหนดขึ้นจากการสังเกตการรวมตัวและการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำเยาวชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีความเห็นว่า แกนนนำเยาวชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการและเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อประสานการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กับทีมวิจัย เนื่องจากว่า กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ต้องเกิดจากการปฏิบัติจริง การร่วมคิด และการร่วมวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้น การจัดตั้งกลุ่มแกนนำอย่างเป็นทางการและมีคณะกรรมการดำเนินงาน จะส่งผลดีต่อแกนนำเยาวชนทุกคน และทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมที่จัดขึ้น เนื่องจากได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนและการรับรู้ปัญหา และแสวงหาทางแก้ไขปัญหาภายในชุมชน

หลังจากการจัดตั้งกลุ่มและมีคณะกรรมการกลุ่มฯ เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการและแกนนำเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้น โดยร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย มีการวางแผน การออกแบบกรอบแนวคิดของกิจกรรม และเสนอแนะวิธีการต่างๆ ทำให้กิจกรรมเกิดจากความต้องการของแกนนำเยาวชนผสมผสานกับข้อเสนอแนะจากทีมวิจัย ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมประสบผลสำเร็จ และแกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 11 กิจกรรม ออมวันละ 1 บาท

กิจกรรมนี้ผู้วิจัยกำหนดขึ้นจากการสังเกตการใช้จ่ายของแกนนำเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีการใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งของที่ฟุ่มเฟือย และไม่มีความจำเป็นต่อวัยเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายอีกด้วย นอกจากนี้ ความตั้งใจของผู้วิจัย คือ การจัดตั้งกองทุนกลางของแกนนำเยาวชน เพื่อการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มด้วยการพึ่งพาตนเอง

ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้แกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ฝึกการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการเก็บออมเงินไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน นอกจากนี้ แกนนนำเยาวชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของเงิน และเรียนรู้วิธีการใช้จ่ายอย่างประหยัดมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 12 การเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมนี้เกิดจากความต้องการของทีมวิจัย เพื่อให้แกนนำเยาวชนได้พัฒนาความสามารถเฉพาะด้านเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้คอมพิวเตอร์และเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543) ซึ่งเสนอแนะว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับเด็กและต้องมีติดตัวไปเพื่อเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต คือ ทักษะด้านภาษา ทักษะความคิด และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์

ทั้งนี้ เครือข่ายสินธุ์แพรทอง ได้รับงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างสื่อเทคโนโลยีดังกล่าว และมีความประสงค์จะให้แกนนำเยาวชนเป็นผู้ที่ได้เรียนรู้การใช้งานของอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างแกนนำเยาวชนที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในด้านคอมพิวเตอร์ขึ้นมา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการจัดเก็บข้อมูลของชุมชนเพื่อการเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนให้แก่หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ

ข้อสังเกตของ อุทัย คุลยเกษม (2543:109) ที่ว่า ในยุคสมัยนี้ นักการศึกษาและพ่อแม่จำนวนมาก กำลังตื่นตัวกับเทคโนโลยี โดยเชื่อว่าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งก็มีส่วนจริงอยู่ไม่น้อย แต่กระนั้นพ่อแม่และครู ควรคำนึงถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีที่มีต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของระบบคิด อันเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยในอนาคตเป็นอย่างมาก

ข้อสังเกตดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ ที่ว่า “แกนนำเยาวชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบความคิดมากกว่าด้านอื่นๆ เพราะความคิดเป็นรากฐานของการกระทำ เยาวชนทุกวันนี้ส่วนใหญ่ขาดกระบวนการคิดที่เป็นระบบระเบียบ เช่น เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ในชีวิต เยาวชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ” (อุทัย บุญดำ (สัมภาษณ์) 22 เมษายน 2550)

ขั้นตอนที่ 5 การสรุป การประเมินผล และการติดตามผล

การสรุปผลในการดำเนินกิจกรรมมี 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการจัดกิจกรรม ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรม โดยการใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบทดสอบความรู้ก่อน-หลังแบบประเมินผล การเขียนสะท้อนความรู้สึก การสัมภาษณ์แกนนำเยาวชน การสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลในภาพรวมทั้งก่อนและหลังกระบวนการวิจัย ด้วยแบบวัดทักษะชีวิตและสังคม อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยได้จัดเวทีสรุปการเรียนรู้ โดยแกนนำเยาวชนได้นำเสนอข้อมูล สิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงทิศทางการทำงานของกลุ่มในอนาคต

ส่วนการติดตามผลในระยะเวลา 4 เดือน (เดือนพฤษภาคม – เดือนสิงหาคม 2550) ผู้วิจัยได้ติดตามความก้าวหน้าและความเคลื่อนไหวในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำเยาวชน จากการสอบถามแกนนำเยาวชนที่ผู้วิจัยสนิทสนมด้วย และการสอบถามจากทีมวิจัยชุมชนพบว่า แกนนำเยาวชนบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์จัดโครงการคาราวานเด็ก เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2550 พบว่า มีแกนนำเยาวชนบางส่วนเข้าร่วมโครงการ โดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ด้วยความภาคภูมิใจ และมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน และการจัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ในโครงการคาราวานเด็กครั้งที่ 2 ในวันที่ 28- 29 กรกฎาคม 2550 ที่ผ่านมา (วิทยา มีทับ (สัมภาษณ์) 14 กรกฎาคม 2550)

การดำเนินการในพื้นที่ทั้งในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ พบว่า ในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน โดยการค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน จากการศึกษาเอกสาร โครงการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนทั้งในส่วนที่ดำเนินการไปแล้ว และอยู่ในระหว่างการดำเนินการ รวมทั้งแผนการดำเนินงานในอนาคต ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณี ทำให้ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและรับรู้ความเป็นมา และข้อมูลเชิงลึกของเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่เอื้อให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ และค้นพบแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมที่ใช้แหล่งเรียนรู้หรือวิทยากรในชุมชน

แม้ว่า ผู้วิจัยได้มีการเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยการใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกแกนนำเยาวชน จำนวน 10 ชื่อ แต่ในสภาพความเป็นจริงในกระบวนการพัฒนา ทีมวิจัยได้ใช้เกณฑ์ในชื่อที่สำคัญ ได้แก่ มีอายุระหว่าง 12-20 ปี การมีใจอาสาสมัครในการเข้าร่วมกิจกรรม มีความต้องการพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น และการได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครอง ครู อาจารย์หรือแกนนำชุมชน เป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาในการเตรียมกลุ่มและประเมินศักยภาพ จึงส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการวิจัยเป็นอย่างมาก

การเตรียมการเพื่อการจัดกิจกรรม โดยการวางแผนและกำหนดลำดับของกิจกรรมก่อน-หลัง ได้แก่ การวางแผนร่วมกันของทีมวิจัย เพื่อกำหนดลักษณะกิจกรรม ทั้งนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือการยกเลิกกิจกรรมบางกิจกรรม เนื่องจาก ข้อจำกัดของงบประมาณ และรูปแบบของกิจกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และไม่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน

หรือการติดต่อประสานงานที่มีความคลาดเคลื่อน เช่น การยกเลิกกิจกรรม Mind Map และกิจกรรมทัศนศึกษาดูงาน เป็นต้น

งานวิจัยของเรณู จอมกาศ (2544) ซึ่งเป็นการสร้างเสริมศักยภาพเครือข่ายเยาวชน ปกาเกอญอเพื่องานพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนจะต้องมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง แต่จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงแรกนั้น ไม่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะดังกล่าว เนื่องจากว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น มีปัจจัยด้านระยะเวลาและงบประมาณมาเกี่ยวข้อง ทำให้กิจกรรมขาดความยืดหยุ่น การติดต่อประสานงานขาดประสิทธิภาพ และเน้นการเรียนรู้ที่เป็นทางการมากเกินไป ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดความเบื่อหน่าย และขาดการเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมเป็นจำนวนน้อยลง เช่น ในการจัดกิจกรรมที่ 7 (การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วม) มีแกนนำเยาวชนเข้าร่วมจำนวน 11 คน หรือการยกเลิกกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชน เนื่องจาก แกนนำเยาวชนแสดงความคิดเห็นว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นทางการ และใช้ระยะเวลายาวนานเกินไป

อนึ่ง ในการสรุป การประเมินผล และการติดตามผล เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว ทีมวิจัยได้สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการสัมภาษณ์แกนนำเยาวชนเกี่ยวกับทัศนคติต่อประเด็นต่างๆ พบว่า ร้อยละ 45 ของแกนนำเยาวชนมีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และมีทัศนคติในประเด็นต่างๆ ในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ยังขาดเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับกลุ่มแกนนำเยาวชน จึงทำให้ยังไม่สามารถวัดผลการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะได้ชัดเจน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการติดตามกลุ่มแกนนำเยาวชน ในช่วงเวลาประมาณ 4 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม 2550 โดยการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประกอบเพื่อการสรุปและอภิปรายผลในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ด้วย

4.1.2 ผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

(1) สำหรับแกนนำเยาวชน

การพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของแกนนำเยาวชน

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะการเข้าใจผู้อื่น โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะพื้นฐาน จำแนกออกเป็น ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม ดังคำกล่าวของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า

“การพัฒนาคนเป็นการปฏิบัติกรรมตามธรรมชาติ จากข้อเท็จจริงที่ว่า มนุษย์หรือคนดำเนินชีวิตด้วยปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาคนก็ต้องพัฒนาทั้งสามด้านที่ว่านี้ จึงจะเป็นการพัฒนาคนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนในสังคม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อ้างถึงใน อุทัย คุลยเกษม, 2543:80)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปและอภิปรายผลโดยยึดคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ดังนี้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ได้แก่

ก. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง จุดเด่น จุดด้อยของแกนนำเยาวชน ค้นพบความสามารถ และศักยภาพของตนเอง และคุณสมบัติของผู้นำที่ดี

ข. การเรียนรู้ชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาขยะในชุมชน วิธีการลดปริมาณและการคัดแยกขยะ และปัญหาเสพติด เป็นต้น หรือภัยอันตรายสำหรับเยาวชน เช่น โรคเอดส์ และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น นอกจากนี้ แกนนำเยาวชนได้รู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญในชุมชนในหลายๆ แห่งด้วยกัน ดังที่นายธีระยุทธ ดวงจินดา แกนนำเยาวชน กล่าวว่า “การเข้าร่วมกิจกรรม แรลลี่เยาวชนนั้น ทำให้รู้ว่า ชุมชนมีสถานที่สำคัญ รู้สึกรักชุมชนมากขึ้น และอยากให้เพื่อนคนอื่นๆ ได้เข้าร่วมกลุ่มแกนนำฯ และได้เข้าใจสิ่งที่พวกเราทำ และมาร่วมกันดูแลชุมชนด้วยกัน”(ธีระยุทธ ดวงจินดา (สัมภาษณ์) 20 พฤศจิกายน 2549)

ค. การได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เช่น การกราบ การไหว้ การนั่งสมาธิ ความรู้เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม และคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ง. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ และความรู้เกี่ยวกับการเขียนข่าว-เล่าข่าว และการสื่อสารในที่สาธารณะ

จ. การได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะในหลายๆแขนง เช่น การวาดรูป การเขียนกลอน การแต่งเพลงและการร้องเพลง การสร้างสรรค์ศิลปะด้านอื่นๆ

ฉ. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบสัญลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์

ช. ความรู้เกี่ยวกับการปลูกและการบริโภคผักปลอดสารพิษ

ซ. ความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ของสื่อเทคโนโลยีต่างๆ

2) ผลการเรียนรู้ด้านทัศนคติ (จิตใจ) ได้แก่

ก. เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าตนเอง เข้าใจตนเองและผู้อื่น ค้นพบจุดเด่น จุดด้อย ค้นพบศักยภาพของตนเอง การยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น

ข. เกิดความภาคภูมิใจกับความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง ประทับใจในสถานที่ต่างๆของชุมชน ให้การยอมรับนับถือแก่นนำชุมชนมากขึ้น และเกิดจิตสำนึกรักถิ่นมากขึ้น

ค. เกิดความคิดหรือความตั้งมั่นในการทำความดี มีจิตใจที่อ่อนโยน มองโลกในด้านดี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลรอบข้างมากขึ้น ดังที่นายวุฒิชัย ปู่เพชร แกนนำเยาวชนกล่าวว่า “เมื่อก่อนเคยเบียดเบียนนัดประชุมหรือให้ทำกิจกรรมในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ แต่ตอนนี้กลับรู้สึกภูมิใจที่ผมเป็นเยาวชนอีกคนหนึ่งที่ได้ทำสิ่งดีๆให้กับตนเองและชุมชน” (นายวุฒิชัย ปู่เพชร (สัมภาษณ์) 20 ธันวาคม 2549)

ง. เกิดแนวความคิดในการหลีกเลี่ยงความเครียด เกิดความรู้สึชอบงานศิลปะเพิ่มขึ้น และค้นพบแนวทางของตนเองในการจัดการกับอารมณ์และความเครียดที่เกิดขึ้นได้ ดังที่เด็กชายกิตติญา หอยสกุล กล่าวว่า “การเข้าร่วมกลุ่มแกนนำ ทำให้ได้เรียนรู้อารมณ์ของตนเอง จากเมื่อก่อนเป็นคนโกรธง่าย ขี้โมโห แต่เมื่อเข้าร่วมกลุ่ม ได้มาทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆทำให้ปรับอารมณ์ตนเอง และสามารถเข้าร่วมกับเพื่อนๆได้และรู้จักรับฟังคนอื่นมากขึ้น” (เด็กชายกิตติญา หอยสกุล (สัมภาษณ์) 14 กุมภาพันธ์ 2550)

จ. เกิดความตระหนักในปัญหาของสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะในชุมชน การขูดดินบริเวณเทือกเขาไปขาย การตัดทราย เป็นต้น รวมถึงการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแกนนำเยาวชนทำแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ และใช้น้ำหมักชีวภาพในการบำรุงดูแลและกำจัดศัตรูพืช

จ. เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบสัญลักษณ์ และรูปแบบเสื้อของแกนนำเยาวชน และมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี

3) ผลการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ได้แก่

- ก. มีสัมมาคารวะ การพูดและการสื่อสารมีมารยาทมากขึ้น
- ข. มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของชุมชนด้วยความภาคภูมิใจ
- ค. มีการช่วยเหลืองานที่บ้าน โรงเรียน และชุมชนมากขึ้น การลด ละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อร่างกายและภาวะของจิตใจ
- ง. มีการช่วยเหลือผู้อื่น การไม่นิินทาและว่าร้ายเพื่อนๆ และการเล็งเห็นการกระทำที่สร้างบุญมากกว่าการสร้างบาป
- จ. มีการลดพฤติกรรม และความเคยชินต่างๆ ที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม และเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น
- ฉ. มีการปรับตัวในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน การพยายามเลิกพฤติกรรมการใช้ยาในสิ่งที่ฟุ่มเฟือย และเรียนรู้ที่จะเก็บออมมากขึ้น
- ช. มีความอดทนต่อความยากลำบาก และไม่กลัวการใช้แรงงาน
- ซ. เกิดทักษะความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีมากขึ้น
- ฅ. มีการปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ครูอาจารย์ การตั้งใจ และเอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น
- ญ. มีทักษะในการจัดรายการวิทยุ การสื่อสาร และมีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด และกล้าทำมากขึ้น

การบูรณาการทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรมเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน ซึ่งผลเบื้องต้นพบว่า แกนนำเยาวชนมีทักษะการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง และการเข้าใจผู้อื่นเพิ่มสูงขึ้น ดังที่ นายนเรศ อุตะปะละ กล่าวไว้ว่า “จำได้ว่าวันแรกที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จักตนเอง อายก็อาย ไม่กล้าคุยกับใคร นั่งเงียบ แต่หลังจากนั้นจนถึงกิจกรรมสุดท้าย ผมกล้าพูด กล้าซักถามมากขึ้น ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับตนเองและชุมชนมากขึ้น” (นเรศ อุตะปะละ (สัมภาษณ์) 18 มีนาคม 2550)

สำหรับผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแกนนำเยาวชนในภาพรวมนั้น พบว่า การที่เยาวชนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งมีความหลากหลาย ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ทำให้เกิด

ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการคิด การเขียน การอ่าน การวาดภาพ ตลอดจนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กล้าแสดงออก มีความเป็นผู้นำที่ดี และการพัฒนาทักษะทั้ง 3 ทักษะในเชิงบูรณาการนั้น ส่งผลให้แกนนำเยาวชนหลายคนได้ค้นพบความสามารถเฉพาะด้านของตนเองจากงานวิจัยชิ้นนี้ สอดคล้องกับ “กลุ่มอาสาสมัครสานฝันปันรัก” ตำบลเสียว กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 52 คน รวมตัวกันเพื่อทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมและผู้ด้อยโอกาสตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม พบว่า เด็กและเยาวชน มองเห็นคุณค่าในตนเอง และคุณค่าของสังคมมากขึ้น รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีไมตรีจิตที่ดีต่อผู้อื่น มีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักการเป็นผู้นำ มีความเสียสละ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการช่วยทำงานและเผยแพร่กิจกรรม ทำให้ชุมชนเห็นและยอมรับ และเกิดความเข้มแข็งในชุมชน (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548:46-48)

นอกจากนั้น ผลการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับ “กลุ่มเด็กอภัย” ของเครือข่ายอินแปง อำเภอภูคา จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จากเหตุการณ์จริงในชุมชน โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้ให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การร่วมงานบุญประเพณีต่างๆ การเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนยากไร้ในชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับป่า ดิน ไม้ สมุนไพร ดินน้ำและปลายน้ำ เป็นต้น ทำให้พ่อแม่ไม่บ่นไม่ว่าลูกที่ไม่อยู่ช่วยงานบ้านช่วงวันเสาร์อาทิตย์ เพราะเริ่มเห็นว่า นอกจากจะได้เรียนรู้และเป็นเด็กดี รู้จักซักถาม มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นแล้ว พวกเด็กๆยังมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับตนเองอีกด้วย (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548:46-48)

ดังนั้น หากแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพอย่างต่อเนื่องจากชุมชน ผลที่ผู้วิจัยเชื่อว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตก็คือ ชุมชนสามารถสร้างแกนนำเยาวชนที่มีศักยภาพและมีความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการทำงานอาสาสมัครเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองสืบต่อไป

(2) สำหรับชุมชนลำสินธุ์

การเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชน

การจัดตั้งกลุ่มแกนนำเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2550 ประกอบด้วยสมาชิกแกนนำเยาวชนทั้งหมด จำนวน 42 คน มีสัญลักษณ์เป็นคนกำลังออกวิ่งสู่อิสานชัย มีคำขวัญประจำกลุ่ม คือ ไกลเกินกว่าที่ตาเห็น และได้รับรางวัลกลุ่มแกนนำเยาวชนที่มีผลงานดีเด่น รองอันดับ 2 โดยการมอบของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพัทลุง

กลุ่มแกนนำเยาวชนที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดจากแรงหนุนเสริมของทีมวิจัยและแกนนำชุมชนของตำบลลำสินธุ์ เนื่องจากว่า ทีมวิจัยและแกนนำชุมชนมีความคาดหวังให้กระบวนการวิจัยนี้เอื้อต่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนในชุมชน ดังนั้น การเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชนจึงเป็นรากฐานที่ดีในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนในอนาคต อีกทั้ง ยังส่งผลให้แกนนำชุมชน ผู้ปกครอง และชาวชุมชนรู้จักเยาวชนมากขึ้น ได้รับความเคลื่อนไหวในการดำเนินกิจกรรม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเกิดทัศนคติที่ดีต่อบุตรหลานตนเองและเยาวชนคนอื่นๆ ตลอดจนเกิดความภาคภูมิใจที่บุตรหลานตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน และกลุ่มแกนนำเยาวชนสามารถทำหน้าที่ร่วมกับทีมวิจัยในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

(3) สำหรับชุมชนลำสินธุ์และชุมชนอื่นๆ

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมทักษะพื้นฐานทั้ง 3 ด้านนั้น ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรม การรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น (2) กิจกรรม แรลลี่เยาวชนอาสาสมัครลำสินธุ์ พาชีวินห่างไกลเอดส์ (3) กิจกรรม ค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มแกนนำเยาวชน (4) กิจกรรม เขียนด้วยมือ สื่อด้วยใจ วิถีชีวิตเมืองลุง (5) กิจกรรม สุขสันต์บันเทิงใจ (6) กิจกรรม การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเยาวชน (7) กิจกรรม สรรค์สร้าง ตามฝัน ด้วยใจเยาวชน (8) กิจกรรม แปลงเกษตรเยาวชน ห่วงใยสิ่งแวดล้อม (9) กิจกรรม วิทยุชุมชน เยาวชนลำสินธุ์ (10) กิจกรรม การเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชน (11) กิจกรรม ออมวันละ 1 บาท และ (12) กิจกรรม การเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

อนึ่ง แต่ละกิจกรรมการเรียนรู้มีรูปแบบและวิธีการในการจัดกระบวนการที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับสภาพของแกนนำเยาวชนและสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชนและวิถีชีวิตการดำรงชีวิตในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นรูปแบบกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติจริง และการเข้าค่ายการเรียนรู้ เช่น การอบรมให้ความรู้ในประเด็นต่างๆและการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อเสริมทักษะในด้านต่างๆ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศ์ภพ ขนบแก้ว (2548) เรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดการมูลฝอยในโรงเรียนวัดโคกสमानคุณ จังหวัดสงขลา ซึ่งพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการ

เรียนรู้ คือ การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ และบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรม

ทั้งนี้การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้ส่งผลให้แก่นำเยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความตระหนักและเข้าใจสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ รูปแบบของกิจกรรมโดยการเข้าค่ายการเรียนรู้ เป็นเทคนิคหรือรูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว และฝึกทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วย สอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานวิจัยของ เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2544) ศึกษางานวิจัยเรื่องทักษะชีวิต กรณีศึกษา ทักษะเพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษา พบว่ากระบวนการเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความรู้และวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับเทคนิคและวิธีการในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น มุ่งเน้นความยืดหยุ่น ความผ่อนคลาย และการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว รวมทั้งมีการเสริมด้วยกิจกรรมนันทนาการ และแรงเสริมอื่นๆ เช่น การให้ของรางวัล และการมอบเกียรติบัตร เป็นต้น ตลอดจนมีการเปิดโอกาสให้แก่นำเยาวชนพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เช่น การเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ การแสดงความคาดหวัง และการพัฒนาศักยภาพตามความถนัดของแต่ละคน เป็นต้น

สำหรับแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแก่นำเยาวชน จำนวน 12 กิจกรรม มีดังนี้

ตารางที่ 24 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

ทักษะชีวิต และสังคม	กิจกรรม การเรียนรู้	แนวคิด และสาระสำคัญ	กระบวนการ เชิงบูรณาการ
1. ทักษะความตระหนักรู้ ในตนเอง 2. ทักษะความภาคภูมิใจ ในตนเอง 3. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น	1. การรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น	เน้นให้แก่นำเยาวชนตระหนักว่าตนเองมีคุณค่าเท่าเทียมกับผู้อื่น และเราไม่สามารถรู้จักคนเพียงจากสิ่งที่ได้พบเห็นภายนอก ความคิด จิตใจและตัวตนของแต่ละคนมีความแตกต่าง และต่างมีคุณค่าในความเป็นตัวตนของทุกคน	กระบวนการเรียนรู้โดยการบูรณาการทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะพื้นฐาน เพื่อใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม โดยการเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากตนเองของแก่นนำเยาวชนสู่ผู้อื่นและสังคม ขั้นเตรียมการ 1. สำรวจข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เพื่อการออกแบบรูปแบบกิจกรรม 2. กระบวนการวางแผนร่วมกันของทีมวิจัย 3. วางรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน 4. ชี้แจงแก่นนำเยาวชนและผู้ปกครองรับทราบ 5. การปรับปรุงแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ 6. ติดต่อวิทยากร และจัดเตรียมสถานที่ดำเนินกิจกรรม
	2. แรลลี่เยาวชนอาสาสมัครล่าสัตว์ พาชีวินห่างไกลเอเดส์	เน้นให้แก่นนำเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง และให้ความสำคัญในการเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป	
	3. ค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของกลุ่มแก่นนำเยาวชน	การฝึกฝนควบคุมความคิด และการกระทำให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงในความดีงาม ประกอบด้วยคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรัก ความกตัญญู ความเสียสละ และความมีสัมมาคารวะ เป็นต้น	
	4. เขียนด้วยมือ สื่อด้วยใจ วิถีชีวิต เมืองลุง	การฝึกเขียนอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ การเขียนบทความ และข่าว ตลอดจนการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น	

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ทักษะชีวิต และสังคม	กิจกรรม การเรียนรู้	แนวคิด และสาระสำคัญ	กระบวนการ เชิงบูรณาการ
1. ทักษะความตระหนักรู้ ในตนเอง 2. ทักษะความภาคภูมิใจ ในตนเอง 3. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น	5. สุขสันต์บันเทิงใจ	เน้นให้แก่นำเยาวชนตระหนักถึงพื้นฐานประสพ การณ์ที่หลากหลายของคนทุกคน ทุกความคิดมี คุณค่า และเปิดการเรียนรู้ถึงแง่มุมที่แตกต่างและ หลากหลาย คือ หัวใจสำคัญของกิจกรรมนี้	4. ประชุมชี้แจงกำหนดการแก่ทีมวิจัย และแก่นนำเยาวชน 5. ออกหนังสือเชิญแก่นนำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่าง เป็นทางการ
	6. การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วม ของกลุ่มแก่นนำเยาวชน	การฝึกพิจารณาหาสาเหตุแห่งปัญหา วิธีการแก้ไข ปัญหาและสิ่งที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ได้ ทางออกของปัญหาที่ดีที่สุด โดยใช้กรณีศึกษา : ปัญหาขยะในชุมชน	<u>ขั้นตอนการ</u> 1. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2. การสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม 3. การประเมินผลก่อน ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรม 4. การเปิดเวทีซักถาม และแสดงความคิดเห็นของแก่นนำ เยาวชน 5. การสรุปบทเรียนร่วมกันของแก่นนำเยาวชน 6. สรุปผลร่วมกันระหว่างทีมวิจัย วิทยากร และแก่นนำ เยาวชน
	7. สรรค์สร้าง ตามฝัน ด้วยใจ เยาวชน	การฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์โดยการใช้ จินตนาการ การนำเสนอแนวคิดใหม่ๆผ่านงาน ศิลปะและการนำเสนอ	
	8. แปลงเกษตรเยาวชน ห่วงใย สิ่งแวดล้อม	การฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม และสร้าง ความตระหนักต่อคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	
	9. วิทยุชุมชน เยาวชนล้ำล้ำ	การฝึกใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ และ เป็นการจัดให้แก่นนำเยาวชนได้มีประสบการณ์ตรง ในการใช้สติปัญญาค้นหาคำตอบอย่างมีระบบ สรุป ปัญหาได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถเข้าใจในสิ่ง ที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง	

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ทักษะชีวิต และสังคม	กิจกรรม การเรียนรู้	แนวคิด และสาระสำคัญ	กระบวนการ เชิงบูรณาการ
1. ทักษะความตระหนักรู้ ในตนเอง 2. ทักษะความภาคภูมิใจ ในตนเอง 3. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น	10. การเลือกตั้งคณะ กรรมการ กลุ่มแกนนำเยาวชน	ในการทำงานแต่ละคนมีความสามารถ มีมุมมอง มีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าสามารถนำ ศักยภาพ ความ สามารถมาประสานร่วมกัน ก็จะเกิด เป็นพลังกลุ่มได้	ขั้นสรุปผล และการติดตาม 1. การสรุปผลการเรียนรู้โดยทีมวิจัย 2. การประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เพื่อหาแนวทางใน การแก้ไขปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมที่ผ่านมา 3. การติดตามผล โดยการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยกับ แกนนำเยาวชน และผู้ปกครอง เช่น การสัมภาษณ์ การ สังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น 4. การประชุมร่วมกันของทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์รูปแบบ กิจกรรมที่จะจัดขึ้นต่อไป เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น 5. การสรุปผลโดยรวมทั้งหมด
	11. ออมวันละ 1 บาท	การฝึกทักษะการคิดคำนวณสิ่งต่างๆในชีวิต ประจำ วัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคำนวณรายรับ-รายจ่าย ในแต่ละวันของแกนนำเยาวชน	
	12. การเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยี ในชีวิตประจำวัน	การฝึกทักษะด้านการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่มี ความสำคัญในการดำรง ชีวิตในปัจจุบัน	

4.1.3 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดระยะเวลา 1 ปี ผู้วิจัยพบว่า มีปัจจัยหลากหลายที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งสามารถสรุปและอภิปรายได้ดังนี้

(1) ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้

- 1) ทุนชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและภาคี
- 3) ความสามารถของวิทยากร
- 4) การสร้างแรงเสริมและแรงจูงใจ

(2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

- 1) ภาระหน้าที่ของแกนนำเยาวชน
- 2) บุคลิกภาพ ภาษาและการสื่อสารของผู้วิจัย
- 3) กระแสสังคมและวัฒนธรรมความเป็นเมือง

(1) ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้

ผู้วิจัยสามารถอธิบายปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1) ทุนชุมชน

จากหลักการศึกษาระยะวิเคราะห์ชุมชนของ อุทัย ดุลยเกษม (2545:283) กล่าวคือ ทุนชุมชนประกอบด้วย 5 ทุน ได้แก่ ทุนคน ทุนสติปัญญา ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนเงินตรา และทุนระบบนิเวศ ดังที่งานวิจัยของ ธฤชวรรณ นนทพุทฺธ (2545) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ ชุมชนตะโหมด จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยพบว่า การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกิดขึ้นได้เนื่องจากทุนที่ชุมชนมีอยู่เดิม และเมื่อสมาชิกในชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ และมีปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมทุนของชุมชนแล้ว ก็ส่งผลให้ชุมชนพัฒนาจากรากฐานเดิม เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

ในการนี้ ทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนของชุมชนลำสินธุ์ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุนในด้านของคน ได้แก่ แกนนำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งมีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ และมีพื้นฐานมาจากยุคประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ผ่านมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริฉัตร วงศ์พานิช (2545) เรื่อง การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ณ ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด จังหวัด

พื้ทลู่ พบว่า การมีผู้นำตามธรรมชาติที่มีวิสัยทัศน์ที่มีกระบวนการหรือกลไกทางระบบความคิดที่เอื้อให้ชุมชนเกิดการปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการวิจัย ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันว่าป่าเขาหัวช้างเป็นสาธารณสมบัติของทุกคน

นอกจากนี้ชุมชนยังมี ทุนทางสติปัญญา (ระบบความคิดที่เข้มแข็งของแกนนำชุมชน) และทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม (ประเด็น ความเป็นเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์ชุมชน) ซึ่งเอื้อต่อความรู้สึกร่วมกันของแกนนำเยาวชนเป็นอย่างมาก รวมทั้งทุนเงินตราจำแนกออกเป็น ทุนเงินตราภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ที่มีการฝากออมเงินและสามารถกู้ยืมได้จำนวนทั้ง 9 หมู่บ้าน และทุนเงินตราที่มาจากภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนการดำเนินโครงการต่างๆของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน และทุนระบบนิเวศ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก อุดมไปด้วยทรัพยากรที่มีความหลากหลาย เช่น ป่าไม้เขียวขจี น้ำตกโดนแพรทองที่มีความสวยงาม และความอุดมสมบูรณ์ของพืชสมุนไพรบนเทือกเขาบรรทัด เป็นต้น

ดังนั้น ทุนชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ทำให้การดำเนินโครงการสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2) การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและภาคี

การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและภาคีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นรูปธรรม ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยีต่างๆ และสถานที่ในการจัดกิจกรรม

นอกจากนี้ ความร่วมมือของทีมวิจัยในการวางแผนและออกแบบวิธีการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย และมีความเหมาะสมกับแกนนำเยาวชนแต่ละคนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรมสำเร็จผลตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้ง การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย โดยการร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของแกนนำเยาวชนในครั้งนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

ภาคีทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ในการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อพัฒนาแกนนำเยาวชนร่วมกัน และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเกิดผลดีต่อแกนนำเยาวชนด้วย ซึ่งได้แก่ การฝึกทักษะการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น การยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของผู้อื่น ตลอดจนได้เรียนรู้ทักษะในการทำงานเป็นทีม และการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและภาคี เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้

3) ความสามารถของวิทยากร

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรมเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ ซึ่งพบว่า ความสามารถของวิทยากรมีส่วนสำคัญต่อการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรมได้เป็นอย่างดี

ผลสำเร็จของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถของวิทยากรในการดำเนินกระบวนการ ด้วยบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง สามารถเข้าถึงกลุ่มแกนนำเยาวชนทุกคน และเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดความสนุกสนาน และเอาใจใส่ใจในขณะร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของมนัส สุวรรณ (2537) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างความตระหนักเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนเกี่ยวกับผู้ถ่ายทอดความรู้ ที่ว่า “การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นศาสตร์ให้แก่เยาวชนในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยศิลป์ขั้นสูง เพื่อกล่อมเกลาคิดใจ โน้มน้าวความสนใจ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเบี่ยงเบนแนวคิดของเยาวชนจากสิ่งที่คุณกั้นอยู่เดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เพื่อให้ยอมรับสิ่งใหม่ที่ต้องการและเหมาะสมกว่า เป็นงานที่มีความยากลำบาก แต่มิได้หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่ทำไม่ได้ トラบใดที่ผู้ถ่ายทอดหรือวิทยากรมีความตระหนักอย่างแท้จริง” (มนัส สุวรรณ, 2537: 88)

ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากวิทยากรในชุมชนลำสินธุ์ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีความตั้งใจ และเอาใจใส่ต่อการพัฒนาแกนนำเยาวชนด้วยดีเสมอมา ทำให้กระบวนการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ทุนชุมชน(ทุนคน)ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าอีกด้วย

4) การสร้างเสริมและแรงจูงใจ

ผลของการใช้แรงเสริม โดยการมอบของรางวัลหรือการมอบเกียรติบัตรในกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ ตรงกับข้อเสนอแนะของ ชัมชู สาธุ (2546) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับมูลฝอยแก่นักเรียนโรงเรียนนราสิกขาลัย จังหวัดนราธิวาส ซึ่งพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สามารถเสริมสร้างการเรียนรู้แก่นักเรียนได้อย่างเพียงพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการมูลฝอยในโรงเรียน นักเรียนมีการรับรู้และมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เนื่องจากปัจจัยหลายๆประการ และการขาดแรงจูงใจหรือผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะว่า

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องมีแรงจูงใจหรือผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม สุพัตรา ชาติบัญชาชัย (2549) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การสร้างแรงจูงใจโดยใช้สินจ้างรางวัล หรือเงินทอง ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก ในการจูงใจนั้น เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการกระทำเพื่อหวังผลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมบางอย่างที่ต้องการมากกว่ามุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงต้องมีความชัดเจนว่า การใช้แรงจูงใจนั้นต้องการเสริมศักยภาพให้เพิ่มขึ้น และต้องการให้ผู้เรียนรู้และปฏิบัติได้จากสิ่งที่เรียนรู้ จึงจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีการสร้างเสริมแรงจูงใจอย่างเหมาะสม (สุพัตรา ชาติบัญชาชัย, 2549)

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น สะท้อนได้ว่า วิธีการเสริมแรงหรือสร้างแรงจูงใจของทมิวจัยที่กำหนดขึ้นมา ได้แก่ การมอบเกียรติบัตรและรางวัลในกิจกรรมการเรียนรู้เสริมที่จัดขึ้น คือ กิจกรรมสะสมความดีประจำเดือน เพื่อเป็นการเสริมแรงและกระตุ้นให้แก่นนำเยาวชนเกิดการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆมากขึ้น โดยกิจกรรมเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2549 ถึงเดือนเมษายน 2550 ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า แก่นนำเยาวชนที่ได้รับรางวัลมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิกแก่นนำเยาวชนคนอื่นๆได้อีกด้วย

(2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

1) ภาระหน้าที่ของแก่นนำเยาวชน

ภาระหน้าที่ของแก่นนำเยาวชน เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม เนื่องจากว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง แก่นนำเยาวชนจำนวนหนึ่งขาดการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะมีภาระหน้าที่ทั้งที่บ้านและทางโรงเรียนที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ เมื่อแก่นนำเยาวชนจำเป็นต้องมีการเลือกระหว่างกิจกรรมทางบ้านและโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น บ่อยครั้งที่แก่นนำเยาวชนเลือกปฏิบัติภาระหน้าที่ทางบ้านหรือโรงเรียน เนื่องจาก ภาระหน้าที่ทางโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นการเก็บสะสมคะแนน ซึ่งมีผลต่อการเล่าเรียนของแก่นนำเยาวชน ส่วนภาระหน้าที่ทางบ้านผู้ปกครองมอบหมายนั้น ก็มีความสำคัญเช่นกัน ดังที่ อูทซ์ คลุยเกษม (2545:101) กล่าวว่าในยุคปัจจุบัน เด็กมีเวลาเป็นของตัวเองลดน้อยลงมาก ในแต่ละวัน เด็กใช้ชีวิตตามกรอบต่างๆที่ถูกกำหนดไว้ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เด็กแทบไม่มีเวลาว่างเล่นกับเพื่อนๆหรือทำกิจกรรมอื่นๆที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ดังนั้น เมื่อเด็กได้รับการบ้านหรือภาระหน้าที่จากโรงเรียน ทำให้เกิดความทุกข์ใจ เนื่องจากมีปริมาณมากในแต่ละวันหรือแต่ละสัปดาห์ อีกทั้ง กิจกรรมที่เด็กจะต้องทำในแต่ละวันก็เพิ่มขึ้น การใช้เวลาในโรงเรียน การเดินทางไป-กลับจากบ้านและโรงเรียน การแข่งขันเพื่อการศึกษาต่อมีมากขึ้น รวมทั้งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

ปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้แกนนำเยาวชนมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมลดน้อยลง และส่งผลกระทบต่อการทำงาน การดำเนินการต่างๆ ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไหมสุหรี อิศภาค (2548) ที่ศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการมูลฝอยในครัวเรือนโดยเริ่มต้นจากโรงเรียนวัดโคกสมานคุณ จังหวัดสงขลา พบว่า สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของนักเรียนแกนนำ เป็นปัจจัยอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากว่า นักเรียนแกนนำมีภาระหน้าที่ในการช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ทำให้บางครั้งขาดการเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้การรับรู้ขาดความต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่องานวิจัยของ ไมตรี สุดเรือง (2546) ได้จัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดการมูลฝอยสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านเกาะหมี่ จังหวัดสงขลา และนงลักษณ์ รักเล่ง (2547) ได้พัฒนาป้าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน พบว่า ภาระงาน ทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมอื่นๆของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเด็กและเยาวชน มีความจำเป็นต้องเชื่อฟังผู้ปกครอง และช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ต่างๆ ซึ่งไม่สามารถละเลยหน้าที่ดังกล่าวได้ ส่งผลกระทบต่อการติดตามผล และกระบวนการรับรู้ที่ขาดความต่อเนื่องของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2) บุคลิกภาพ ภาษาและการสื่อสารของผู้วิจัย

บุคลิกภาพที่มีความเป็นกันเองกับกลุ่มแกนนำเยาวชนที่มากขึ้นไป การสื่อสารที่ขาดความชัดเจนในการจัดกระบวนการ และการใช้ภาษากลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดระยะเวลาประมาณ 6 เดือน รวมทั้ง การค่อยๆ ประสพการณ์ในการทำวิจัย การขาดความรู้ในงานวิจัย และความไม่ตั้งใจและไม่เอาใจใส่ในงานวิจัยของผู้วิจัย ส่งผลให้แกนนำเยาวชนขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย และแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือขาดความเอาใจใส่ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง ซึ่งปัจจัยดังกล่าว นับได้ว่าเป็นอุปสรรคที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการวิจัย

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำ “จดหมายถึงน้อง” (ดูภาคผนวก ง) เพื่อเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้วิจัยกับกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยผู้วิจัยเขียนจดหมายเล่าบรรยายความรู้สึกเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างผู้วิจัยและน้องๆแกนนำเยาวชน

กำหนดส่งเดือนละ 1 ฉบับ เริ่มจากเดือนพฤศจิกายน 2549 ถึง เดือนเมษายน 2550 จำนวน 6 ฉบับ พบว่า จดหมายถึงน้องเอื้อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันมากขึ้นระหว่างผู้วิจัยกับแกนนำเยาวชน และผู้ปกครอง รวมถึงแกนนำชุมชน และน้องๆแกนนำเยาวชนมีความเข้าใจและรับรู้ความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงตัวตนของผู้วิจัยผ่านทางจดหมายได้อีกวิธีการหนึ่ง โดยสังเกตจาก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อผู้วิจัยในด้านบวก เช่น การเชื่อฟังและอ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น การมีสัมมาคารวะและพูดจาไพเราะมากขึ้น รวมถึงการยอมรับฟังและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น เป็นต้น

อนึ่ง การแก้ไขปัจจัยที่เป็นอุปสรรคดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยยึดหลักแนวคิดของ โสภณ โสมติ และคณะ (2545) เกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ที่ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชน และผู้ดำเนินการ ต้องมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวศ วะสี (2538:82) ที่ว่า

“การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยพลังในการแก้ไขปัญหาหรือพลังในการพัฒนา การที่จะเกิดพลังเพียงพอนั้น ต้องมีปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) ความรัก ความเมตตา และการผูกพันทางจิตวิญญาณ (spiritual binding) 2) มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และ 3) มีการจัดการ ซึ่งอาจเรียกว่า ตรีผละ หรือพลัง 3 แห่งการพัฒนา หรือกระบวนการ AIC คือ การสร้างพลัง 3 แห่งการพัฒนานั่นเอง” (ประเวศ วะสี, 2538:82)

3) กระแสสังคมและวัฒนธรรมความเป็นเมือง

ชุมชนลำสินธุ์มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่ความเป็นสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว ดังที่ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2546) กล่าวว่า แม้ว่าพื้นฐานทางวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งสังคมใดจะมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมนั้น แต่วัฒนธรรมก็ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น แบบแผนการดำรงชีวิต การบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ รวมตลอดจนแบบแผนการแต่งกายย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย ความต้องการสินค้า วัฒนธรรมประเภทใหม่เกิดขึ้นมาทดแทนสินค้าวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม การแข่งขันชิงดีชิงเด่นมีมากขึ้น ลัทธิบริโภคนิยมขยายตัว ผู้คนนับถือเงินตราเป็นพระเจ้า ส่งผลให้จริยธรรมถดถอยลงไป

ปัจจัยต่างๆเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ชุมชนลำสินธุ์มีระบบสังคมที่มีความเป็นกึ่งกลางระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ หรือ การละทิ้งวัฒนธรรมเดิมแล้วมีการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่รูปแบบของวัฒนธรรมใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ

อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต ระบบวิถีคิด และการบริโภคอุปโภค ดังที่ อูทัย ดุลยเกษม (2545) กล่าวว่า การที่กลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่เคยมีอย่างเหลือเฟือในอดีต ถูกทำให้อ่อนกำลังหรือหมดหน้าที่ลงไป ก็ย่อมทำให้ผู้คนในชุมชนขาดโอกาสที่จะเรียนรู้จากกันและกัน และโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนบนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก็ลดน้อยลงไปเป็นอันมาก

ทั้งนี้ งานวิจัยของ ไหมสุหรี อิศภาค (2548) เรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการมูลฝอยในครัวเรือน โดยเริ่มต้นจากโรงเรียนวัดโลกสมาคุณ จังหวัดสงขลา พบว่า ข้อจำกัดของความเป็นเมือง เป็นอุปสรรคที่สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านของการมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความรวดเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขาดความตระหนักและไม่เห็นคุณค่าของกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้น

4.2 การเรียนรู้ของผู้วิจัย

การศึกษางานวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 จากกระบวนการวิจัย

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การเตรียมตัวหรือการวางแผนงานในการดำเนินการ ตั้งแต่การเลือกพื้นที่ในการศึกษา การสรุปประเด็นจากการค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเรียนรู้การทำงานแบบมีระบบ และมีวินัยในตนเอง รวมถึงการมีทักษะในการสรุปและการจับประเด็นสำคัญเพิ่มขึ้นอีกด้วย

(2) การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจัยกับทีมวิจัย แกนนำเยาวชน ชาวชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะความสัมพันธ์ที่ดีจะนำไปสู่ความร่วมมือและการบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน และในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า ความตั้งใจจริง ความจริงใจ และการให้ความสำคัญกับมิตรภาพ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินกระบวนการในที่สุด

(3) การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม (Facilitator) ที่ดี ยกตัวอย่าง เช่น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เมื่อการดำเนินกระบวนการเกิดอุปสรรคหรือมีปัญหาต้องหยุดชะงัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาหรืออุปสรรคที่นอกเหนือการควบคุม ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ หรือ สภาพแวดล้อมที่ส่งผลในด้านลบ เช่น บรรยากาศที่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเข้าร่วม

กิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยต้องกระตุ้นด้วยกิจกรรมสนทนาหรือกำหนดช่วงพักอิริยาบถ และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับแกนนำเยาวชน หรือปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมเฉพาะตัวของแกนนำเยาวชน เช่น การสร้างจุดเด่นของตนเองเพื่อให้ผู้อื่นสนใจหรือการแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวในระหว่างการดำเนินกิจกรรม เป็นต้น

(4) การประสานงานกับคนทุกกลุ่มสังคมทั้งก่อนดำเนินการ ในระหว่างดำเนินการ และหลังการดำเนินการ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การสื่อความหมายโดยใช้คำพูด ท่าทาง และลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะตัวของผู้วิจัย มีความสำคัญมากต่อการดำเนินการ เช่น การเรียนรู้ข้อบกพร่องจากการดำเนินงานหรือปัญหาหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม โดยการชี้แจงหรือได้ตอบกับแกนนำเยาวชน การรู้จักปฏิเสธแกนนำชุมชน ทำให้มีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกมากขึ้น ซึ่งเป็นบทเรียนที่นำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

(5) แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้กับกลุ่มแกนนำเยาวชน การสร้างความไว้วางใจ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้น คือ แกนนำเยาวชนหลายคนพร้อมที่จะเล่าเรื่องราวที่ผู้ใหญ่หรือผู้เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีโอกาสได้รับรู้ให้ผู้วิจัยได้รับทราบ

(6) ผู้วิจัยเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะต่างๆในการทำกรวิจัยเชิงคุณภาพ การเปิดมุมมองที่แตกต่างและหลากหลายมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อผู้วิจัยสนิทสนมกับแกนนำเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นกลุ่มคนที่เพียงพอแล้วสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัย แต่ปรากฏว่า ต่อมาผู้วิจัยได้ตระหนักว่า กระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนทั้งหมดในชุมชน เช่น ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน และชาวชุมชนด้วยเช่นกัน การลดความเป็นอคติหรือตัวตนของผู้วิจัย ทำให้สามารถเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆด้วยความกระจำจัดและลึกซึ้งมากขึ้น

(7) การทำงานในลักษณะเป็นทีมวิจัย ต้องมีการจัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างทั่วถึง มีการพูดคุย ซักถามและแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น และเกิดความเชื่อมั่นในระบบการทำงานของทีมวิจัย ผู้วิจัยพบว่า หากไม่มีทีมวิจัยคอยช่วยเหลือ และเป็นທີ່ปรึกษาตลอดกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่สามารถดำเนินกระบวนการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จได้เลย

4.2.2 จากชุมชน

ในระยะเวลา 1 ปี ในการเข้าพื้นที่เพื่อดำเนินกระบวนการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ด้านต่างๆดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้ ความคิดแปลกใหม่จากแกนนำเยาวชน และความคิดที่มีระบบและการทำงานโดยยึดชุมชนเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นบรรยากาศ

แห่งการเสียสละจากทีมวิจัยชุมชน ความมีน้ำใจ และการช่วยเหลือจากแกนนำเยาวชน ความเห็นดีเห็นชอบ ความสนุกสนาน ความรักและความสามัคคีที่เกิดขึ้นร่วมกัน

(2) การได้รับแรงบันดาลใจในการพัฒนาบุคลิกภาพจากประสบการณ์ในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งมีหลากหลายวิธีคิด และหลากหลายมุมมอง

(3) ผู้วิจัยได้รับโอกาสภายใต้เงื่อนไขที่ดีที่สุด ด้วยการทำวิจัยในสิ่งที่ชุมชนและผู้วิจัยต้องการและมีความสอดคล้องกันในด้านแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้วิจัยต้องขวนขวายและไขว่คว้า ความรู้ โอกาส และการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

(4) ผู้วิจัยได้เรียนรู้แนวทางและวิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและชุมชน

(5) ผู้วิจัยได้เรียนรู้ชีวิต การปรับตัว และการสร้างความสัมพันธ์กับชาวชุมชน กล่าวคือ ในสภาพชุมชนที่เกิดขึ้นจริง ประกอบด้วยทั้งด้านดีและด้านไม่ดี มีความเชื่อ ความศรัทธาที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้วิจัยรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม และจิตใจของผู้คนมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เปิดมุมมองความคิดแบบใหม่ คือ การมองแบบองค์รวม และการมองสิ่งต่างๆ รอบตัวแบบเชื่อมโยงมากขึ้น เดิมผู้วิจัยยึดติดกับกรอบความคิดที่เป็นอุดมคติมากเกินไป จึงเกิดปัญหากับงานวิจัยโดยไม่สามารถหาแนวทางแก้ไขได้ ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2550) กล่าวว่า นักวิจัย และผู้คนที่ต่าง ๆ กันชินกับการยึดติดกรอบของการมองแบบตายตัว การมองแบบหยุดนิ่ง หรือมองทุกสิ่งทุกอย่างแบบคู่ตรงข้าม เช่น มองว่าเมืองต้องมีลักษณะที่สับสนวุ่นวาย ผู้คนไม่ค่อยร่วมมือกัน ต่างคนต่างเห็นแก่ตัว ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นมี ความเรียบง่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่กันอย่างผาสุก เป็นต้น ซึ่งมักทำให้ผู้วิจัยส่วนใหญ่ถูกวิธีคิดแบบเชิงเดี่ยวควบคุม และยึดติดกับความคิดเดิม ความรู้ของสาขาวิชาของตนเอง หรือคุ้นเคยกับวิถีชีวิตของตนเอง หรือประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเอง ทำให้ไม่เข้าใจ ภาพรวมของปัญหาที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน ทั้งในด้านของปัจเจกบุคคล ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับโครงสร้าง

4.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและในการวิจัยครั้งต่อไป

4.3.1 จากการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นหรือข้อเสนอแนะที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

(1) สำหรับชุมชน

1) ทีมวิจัยหรือแกนนำชุมชนควรมีจัดประชุมหรือจัดเวทีการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำกิจกรรมของกลุ่มแกนนำเยาวชนกับผู้ปกครอง เนื่องจากผลการวิจัย พบว่าผู้ปกครองของแกนนำเยาวชนบางส่วนไม่อนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจาก ในขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มแกนนำเยาวชนนั้น จะมีแกนนำเยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมผ่านทางแกนนำชุมชน และอาจไม่ได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองตั้งแต่เริ่มแรก หรือในการทำกิจกรรมช่วงหลังมีความถี่มากขึ้นในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ส่งผลให้ แกนนำเยาวชนขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเอง เช่น การทำความสะอาดบ้าน และการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้ปกครอง เพราะมีความจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทุกวัน เป็นต้น ดังนั้น ทีมวิจัยและแกนนำชุมชนควรจัดเวทีการเรียนรู้หรือเวทีชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้แกนนำเยาวชนได้มีโอกาสทำความเข้าใจกับผู้ปกครองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) การส่งเสริมหรือการเปิดโอกาสให้แกนนำเยาวชนได้มีการติดต่อสื่อสารกัน และมีช่องทางในการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพตามความถนัดของแต่ละบุคคล หรือมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่องเพื่อประชุม พบปะ พุดคุยกันภายในกลุ่มแกนนำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความสามัคคีและความใกล้ชิดผูกพันของสมาชิกกลุ่มแกนนำเยาวชน

3) การสนับสนุนและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ 7 (คิดสร้างสรรค์ ตามฝัน ด้วยใจเยาวชน) กล่าวคือ ในกระบวนการจัดกิจกรรมนี้ ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้น คือ กลุ่มแกนนำเยาวชนที่ชนะการแข่งขันประกวดการออกแบบสัญลักษณ์และเสื้อรุ่น เพื่อนำไปสู่การจัดทำเสื้อรุ่นให้กับแกนนำเยาวชน จำนวน 42 คน ยังขาดความรู้เรื่อง การเขียนโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนการทำเสื้อ ดังนั้น ทีมวิจัยหรือแกนนำชุมชนควรให้คำแนะนำ และเป็นพี่ปรึกษา ตลอดจนติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการของแกนนำเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ

4) ควรสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า แกนนำเยาวชนยังให้ความสนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ คุณธรรม จริยธรรมน้อยมาก สอดคล้องกับ การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคม ในด้านคุณธรรม จริยธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับน้อยมาก ดังนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะทีมวิจัย และชุมชนให้ความสนใจและกระตุ้นแกนนำเยาวชนให้เกิดความตระหนัก และมีพฤติกรรม รวมถึงทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และคุณธรรม จริยธรรมต่อไป

(2) สำหรับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 (แรลลี่เยาวชนอาสารักลำสินธุ์ พาชิวินห่างไกลเอ็ดส์) ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม ในด้าน การมีจิตสำนึก รักท้องถิ่น และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม จากผลการศึกษา พบว่า ในการเข้าฐานการเรียนรู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แกนนำเยาวชน ได้รู้จักสถานที่ซึ่งมีความสำคัญของชุมชน และทราบข้อมูลพื้นฐานของสถานที่นั้นๆ แต่เนื่องจากว่า ในชุมชนตำบลลำสินธุ์มีแหล่งเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ แกนนำเยาวชนเสนอว่า ควรมีการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ 2 กล่าวคือ แกนนำเยาวชนยังต้องการเรียนรู้และรู้จักแหล่งเรียนรู้ในชุมชนตนเองทั้งหมด เช่น ลำลำสินธุ์ กลุ่มสตรีแม่บ้าน หมู่ที่ 3 (ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลลำสินธุ์) และวัดบ้านโตน เป็นต้น ดังนั้น ทีมวิจัย/แกนนำชุมชน ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อขยายผลต่อไป และเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแกนนำเยาวชนด้วย

2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องให้แกนนำเยาวชนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของแกนนำทุกขั้นตอน ได้แก่ ก่อนการจัดกิจกรรม ระหว่างการดำเนินกิจกรรม และหลังการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการสนับสนุนให้แกนนำเยาวชนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเองหรือร่วมรับทราบปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้

3) จากการระดมความคิดของแกนนำเยาวชน (18 มีนาคม 2550) ณ วัดพุทธธรรมวิหาร ในการกำหนดการจัดกิจกรรมตามความสนใจ พบว่า มีแกนนำเยาวชนจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาพืชสมุนไพร อย่างไรก็ตาม จากการร่วมพูดคุยของทีมวิจัย พบว่าการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้แก่แกนนำเยาวชนได้ เนื่องจากว่าชุมชนมีหมอสุมไพรผู้ซึ่งมีความรู้และเชี่ยวชาญด้านสมุนไพรเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และมีทุน

ทรัพยากรป่าไม้และพืชสมุนไพรในเขตเทือกเขาบรรทัด ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 5 และ หมู่ที่ 6 ของชุมชนลำสินธุ์อีกด้วย

นอกจากนี้ ทีมวิจัยส่วนหนึ่ง แคนนำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 15 คน ได้เข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ณ ศูนย์การเรียนรู้และอนุรักษ์สมุนไพร ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เป็นระยะเวลา 2 วัน โดยได้รับความรู้จากหมอสุมไพรพื้นบ้าน คือ หมอหรือหวาน วัชร โสภณ ที่ได้รับการยอมรับนับถือ จากชาวชุมชนคลองเฉลิม และชุมชนอื่นๆ ทั้งยังมีความรู้ในเรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี (เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี และหัตยา คุณโน, 2550)

อีกทั้ง ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีแหล่งเรียนรู้เรื่องสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ สถานานวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด จังหวัดพัทลุง มีผู้รู้และแหล่งเรียนรู้สมุนไพรในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้าง เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ (ทิพย์ทิว สัมพันธ์มิตร, 2549)

ดังนั้น หากมีการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของแกนนำเยาวชนจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตัวแกนนำเยาวชนและชุมชนด้วยสอดคล้องกับ งานวิจัยของทิพย์ทิว สัมพันธ์มิตร (2549:111) ที่ศึกษา การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของศักยภาพการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด จังหวัดพัทลุง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้และรู้คุณค่าของพืชสมุนไพร รวมทั้งเป็นการสานภูมิปัญญาพื้นบ้านให้มีการสืบทอดต่อไป

4.3.2 ในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมหรือการพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนสำหรับชุมชนลำสินธุ์และชุมชนอื่นที่ต้องการนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปใช้ต่อไป

(1) สำหรับชุมชนลำสินธุ์

1) จัดให้มีการพัฒนากลุ่มแกนนำเยาวชนรุ่นที่ 2 ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากแกนนำชุมชนและแกนนำเยาวชนที่ต้องการเห็นความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนรุ่นที่ 1 เนื่องจากว่า ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

กลุ่มเป้าหมายที่ 2 นั้น แคนนำเยาวชนรุ่นที่ 1 มีความจำเป็นต้องร่วมดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอนในบทบาทหน้าที่ซึ่งมีความแตกต่างไปจากเดิมหรือในฐานะทีมงานวิจัยในชุมชน

2) มีการขยายผลการเรียนรู้ และการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มแคนนำเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมอมวันละ 1 บาท และกิจกรรมวิทยุชุมชน ซึ่งแคนนำเยาวชนมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากชุมชน อาจส่งผลให้ในอนาคตอันใกล้ กิจกรรมดังกล่าวจะหยุดชะงักไปในที่สุด นอกจากนี้ ยังมีแคนนำเยาวชนบางส่วนที่มีความสนใจการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับขยะที่นำตกโดนแพรทองทุกวันเสาร์ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มแคนนำเยาวชน ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ชุมชน จัดเวทีการประชุมเพื่อร่วมหาข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ถ้ามีการพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของแคนนำเยาวชนได้จริง ก็สามารถสร้างประโยชน์ต่อแคนนำเยาวชนและชุมชนได้มากที่สุด

3) การสร้างเครือข่ายแคนนำเยาวชน จากผลการศึกษาพบว่า แคนนำเยาวชนมีความต้องการจัดกิจกรรมการศึกษาคุณงานนอกพื้นที่ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองกับกลุ่มแคนนำเยาวชนในชุมชนอื่นๆ ด้วย อีกทั้งเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ในการเรียนรู้และเกิดแรงจูงใจในการกลับมาทำกิจกรรมหรือสร้างผลงานที่มีประโยชน์ในชุมชนตนเองอีกด้วย

(2) สำหรับชุมชนอื่นๆ

1) การวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชน เนื่องจากว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินการ ยกตัวอย่างเช่น ความพร้อมในด้านแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ชุมชนมีความสนใจและต้องการดำเนินการวิจัยประเด็นดังกล่าว รวมทั้งความพร้อมของแกนนำชุมชนในการเข้ามาเป็นทีมวิจัยหรือการมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้เพราะเป็นงานวิจัยที่มีความละเอียดลึกซึ้ง และมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้หรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทัศนคติ ดังนั้น ชาวชุมชนหรือแกนนำชุมชนต้องมีความเสียสละทั้งในด้านของเวลา ทุนทางสติปัญญา และเงินงบประมาณ สอดคล้องกับแนวความคิดของ ประเวศ วะสี (2547:5) ที่ว่า การพัฒนาต้องยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง ซึ่งจะสามารถบูรณาการเชื่อมโยงได้ เพราะในพื้นที่มีชีวิต มีสังคม มีประวัติศาสตร์ และมีภูมิปัญญาอยู่ในพื้นที่

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากแกนนำชุมชนลำสินธุ์ จำนวน 7 คน เป็นอย่างดีในการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย และยังได้รับการสนับสนุนทุนงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานทุกๆด้าน ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความสำเร็จในการ

พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของแกนนำเยาวชนตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคลได้เป็นอย่างดี

2) การวิเคราะห์ความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ต้องคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและทางสังคมของเยาวชน เช่น ความแตกต่างของระดับช่วงอายุ ภาระหน้าที่ ความสนใจ และความถนัดเฉพาะด้าน และประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความคาดหวังจากผู้ปกครอง การเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจของเยาวชน และความตั้งใจในการเรียนรู้ที่จะรู้จักตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และความเข้าใจสังคม สิ่งแวดล้อมของเยาวชนด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ เกิดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการดำเนินงาน สืบเนื่องมาจาก การขาดการวิเคราะห์ความพร้อมและศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ จำนวนแกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมจนครบกระบวนการวิจัยลดน้อยลง และการสนับสนุนจากผู้ปกครองลดลงในช่วงหลัง ตลอดจนเกิดความไม่เข้าใจกันในกลุ่มแกนนำเยาวชน และปัจจัยด้านความแตกต่างของระดับช่วงอายุ กล่าวคือ จากข้อมูลพื้นฐานของแกนนำเยาวชน พบว่า แกนนำเยาวชนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 16-18 ปี ซึ่งมีอิทธิพลต่อกลุ่มแกนนำเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง และเกิดการแบ่งกลุ่มช่วงอายุเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป และกลุ่มที่มีอายุ 12 -15 ปี ส่งผลให้แกนนำเยาวชนทั้งสองกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงตัวตนของแต่ละคนได้ เนื่องจาก ระบบความคิดและความชอบในสิ่งต่างๆ มีความแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยนี้ ทางชุมชนอื่นๆจำเป็นต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขไว้ล่วงหน้าก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3) ควรศึกษาวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย หรือรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากว่า สังคมหรือชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงกลุ่มเป้าหมาย คือ วัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากชุมชนอื่นๆมีความพร้อมในด้านพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายแล้ว พึงพิจารณาเงื่อนไขที่เหมาะสมในการดำเนินการ รวมทั้งควรศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาปรับใช้ในการออกแบบการวิจัย เทคนิคและวิธีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในช่วงก่อนการจัดกิจกรรม ระหว่างการดำเนินงาน และหลังการจัดกิจกรรมด้วย

สรุปได้ว่า ในการทำวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็น ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในด้านทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะพื้นฐาน อันได้แก่ ทักษะด้านความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ทักษะด้านความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะด้านการเข้าใจผู้อื่นของกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยการศึกษา

ขั้นตอนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้น และปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการวิจัย เพื่อสามารถสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของเยาวชนได้

ผู้วิจัยหวังว่าในอนาคตจะมีงานวิจัยเชิงคุณภาพ และมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชนในด้านทักษะชีวิตและสังคม เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ทั้งนี้ การเริ่มต้นจากเด็กและเยาวชน เป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด อีกทั้งยังเกิดความต่อเนื่อง และส่งผลให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ดังแนวคิดของ ท่านพุทธทาส (2538) ได้กล่าวว่า

“ธรรมชาติมีความเชื่อมโยงกันอย่างประณีตพิสดาร ความเชื่อมโยงทำให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน การแยกส่วนหรือชำแหละออกเป็นส่วนๆก่อให้เกิดการทำลาย โลกทุกวันนี้เป็นโลกของการแยกส่วน จึงมีการทำลายสูงและก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นธรรมชาติคือธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติของธรรมชาติอย่างหนึ่งคือความเชื่อมโยงกันทั้งหมด ควรเข้าใจธรรมชาติกันในเรื่องของธรรมชาติและกฎของธรรมชาติในเรื่องความเชื่อมโยงกับความสมดุลด้วย จึงจะเข้าใจการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development)” (ท่านพุทธทาส, 2538 อ้างถึงใน ประเวศ วะสี, 2538:81)

อนึ่ง เป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด และเกิดพฤติกรรมในการตัดสินใจ และการลงมือกระทำเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ และป้องกันปัญหาใหม่ ทั้งด้วยตนเองและโดยความร่วมมือกับผู้อื่น รวมทั้ง การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นั่นคือ การเห็นคุณค่าและความสำคัญในทุกสิ่งทั้งภายในและภายนอกของตัวมนุษย์ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.: 1) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม นั่นคือ การพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และพฤติกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจตนเอง รวมทั้งเห็นคุณค่าของผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน